

Nr 5

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motioner angående beräkningen av tilläggspension för hemarbetande i vissa fall.

Socialförsäkringsutskottet har i ett sammanhang behandlat följande tre motioner, nämligen

1) motionen 1971: 713 av fru *Kristensson*, i vilken hemställts »att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag syftande till införande av rätt för hemarbetande make att tillgodoräkna sig pensionsår inom ATP för den tid då de vårdar barn i förskoleåldern»;

2) motionen 1971: 718 av fru *Olsson* i Hölö och fröken *Andersson* i Stockholm, i vilken hemställts »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att pensionsförsäkringskommittén får i uppdrag att grundligt överväga frågan om att barnavårdande uppgifter i hemmet skall medföra rätt till ATP-poäng under ett begränsat antal år i enlighet med vad i motionen anförts»;

3) motionen 1971: 727 av herrar *Werner* i Malmö och *Komstedt*, i vilken hemställts »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av gällande lagstiftning att vård av anhörig och tillsyn av minderårigt barn skall få tillgodoräknas vid beräkning av tilläggspension».

Gällande bestämmelser

Försäkringen för tilläggspension enligt lagen om allmän försäkring avser att bereda bl. a. ålderspension och förtidspension utöver folkpensionen. Rätten till tilläggspension grundas på *inkomsten av det förvärvsarbete*, som den försäkrade utför under sin aktiva tid, och pensionen är avvägd i förhållande till denna inkomst.

Den inkomst som blir pensionsgrundande inom tilläggspensioneringen är den försäkrades inkomst av förvärvsarbete under åren fr. o. m. det då han fyller 16 år t. o. m. det då han fyller 65 år. Inkomster för år under vilket den försäkrade avlidit eller åtnjutit ålderspension eller förtidspension enligt lagen om allmän försäkring är inte pensionsgrundande.

Den pensionsgrundande inkomsten motsvarar summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger en viss minimigräns, det vid årets ingång gällande basbeloppet. Maximigränsen för beräkning av den pensionsgrundande inkomsten utgör sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet.

För varje år, för vilket pensionsgrundande inkomst fastställs för en försäkrad, skall pensionspoäng tillgodoräknas honom. Pensionspoängen utgör den pensionsgrundande inkomsten delad med basbeloppet vid årets ingång.

Ålderspension utgår under förutsättning att pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för minst tre år. Ålderspension utgår fr. o. m. den månad under vilken den försäkrade fyller 67 år med möjlighet till förtida och uppskjutet pensionsuttag efter samma regler som inom folkpensioneringen.

Storleken av den ålderspension, som börjar utgå vid 67-års ålder, utgör 60 procent av produkten av basbeloppet för den månad, för vilken pensionen skall utges, och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än 15 år, medeltalet av de 15 högsta poängtalerna (femtonårsregeln). Har pensionspoäng tillgodoräknats honom för mindre än 30 år, skall dock nämnda produkt minskas med $1/30$ för varje år, som antalet poängår understiger 30 (trettioårsregeln). I pensioneringens inledningskede har 30-årsregeln ersatts med en 20-årsregel för dem som är födda åren 1896—1914.

Motionerna

I *motion 1971: 713* framhålls att många föräldrar, som eljest skulle välja att förvärvsarbета, i brist på barntillsynsplatser måste stanna hemma och se till barnen. Genom sina insatser i hemmet gör dessa föräldrar lika väsentlig samhällsnytta som om de förvärvsarbetar i konventionell mening, inte minst med tanke på att de avlastar samhällets hårt ansträngda barntillsynsinstitutioner. Eftersom barnavårdande arbete i hemmet inte är pensionsgrundande, riskerar föräldrarna att inte nå upp till fullt antal ATP-år. Enligt motionären bör ATP-systemet ändras så att föräldrar tillförs pensionsår för tillsyn av barn i förskoleåldern, åtminstone ett halvt pensionsår per inkomstlöst år med en maximering till t. ex. tio pensionsår. Eftersom pensionsförsäkringskommittén av allt att döma inte kommer att ta upp frågan i sitt snart avlämnade slutbetänkande, bör en särskild utredning tillsättas.

I *motion 1971: 718* understryks också att många föräldrar, särskilt flerbarnsföräldrar, kan få svårt att komma upp i 30 pensionsgrundande år. Motionärerna anser därför att den som vårdar barn i hemmet bör få tillgodoräkna sig ATP-poäng för ett begränsat antal år. Förslagsvis kan motionärerna tänka sig att ATP-poäng skall kunna tillgodoräknas den som i hemmet vårdar barn som ej fyllt tre år och att sådant tillgodoräknande bör kunna ske för sammanlagt högst tio år.

I *motion 1971: 727* framförs liknande synpunkter. Enligt motionärerna bör den som inte kan uppnå 30 pensionsgrundande pensionsår på

grund av vårdinsatser i hemmet få som pensionsgrundande tillgodoräkna sig de år vederbörande avhållit sig från förvärvsarbete för att vårda nära anhörig eller minderårigt barn.

Tidigare behandling

Frågan om en självständig pensionsrätt för hemarbetande kvinnor och om rätt till s. k. gratispoäng eller gratisår vid pensionsberäkningen för föräldrar, som lämnat sitt förvärvsarbete för att ta vård om minderåriga barn, har behandlats av riksdagen vid ett flertal tillfällen under 1960-talet. En redogörelse härför finns intagen i *andra lagutskottets utlåtande 1968: 64*, till vilket hänvisas. Här må endast nämnas att motionsyrkanden om utredning och förslag angående nämnda frågor genomgående avslagits av riksdagen. Mot förslag om en självständig pensionsrätt för hemarbetande kvinnor har invänts, att pensionsavgifterna skulle komma att drabba familjens kontantinkomster, dvs. regelmässigt makens arbetsförtjänst bl. a. under den tid då i många fall familjens kostnader för barnens underhåll och uppfostran är stora. Förslaget om införande av gratispoäng har ansetts innebära ett avsteg från den inom tilläggs pensioneringen grundläggande principen om förvärvsinkomst som förutsättning för pension. Det har också framhållits att det för rätt till hel ålderspension krävs endast 30 pensionsgrundande år och att tack vare denna regel pensionens storlek i allmänhet inte påverkas för den, som något eller några år avhåller sig från förvärvsarbete. Bortovaron påverkar som regel inte heller de tillgodoräknade pensionspoängens storlek, eftersom denna beräknas med utgångspunkt i de 15 bästa poäng-åren. Vid behandlingen av motionsyrkandena 1968, 1969 och 1970 (2LU 1968: 64, 1969: 30 och 1970: 44) erinrade andra lagutskottet om att pensionsförsäkringskommittén fått i uppdrag att utreda frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män inom den allmänna pensioneringen och också fått till sig överlämnat motioner om en allmän egenpension. Utskottet uttalade att kommittén härigenom hade i uppgift att pröva frågor som uppenbarligen innefattade problem av den art som aktualiserats genom motionerna, varför något initiativ från riksdagens sida i anledning härav inte var erforderligt.

Utskottet

I förevarande motioner framhålls att många föräldrar som avstår från förvärvsarbete för att vårda minderåriga barn kan få svårt att tjäna in tillräckligt många pensionsgrundande år för att full tilläggs-pension skall utgå. Motionerna syftar till sådana ändringar av gällande regler att föräldrar skall få tillgodoräkna sig pensionsår inom tilläggs-pensioneringen för år då de vårdar barn i hemmet. I motionen 1971: 713 föreslås att rätten skall begränsas till vård av barn i förskoleåldern och

avse åtminstone ett halvt pensionsår per inkomstlöst år med en maximering till tio pensionsår. I motionen 1971: 718 föreslås att rätten skall begränsas till sådana fall där vård av barn som ej fyllt tre år. Samma maximering, tio år, som i den föregående motionen föreslås. Motionen 1971: 727 vill med vård av minderårigt barn jämställa vård av annan nära anhörig.

Motioner med i huvudsak samma syfte har behandlats av riksdagen vid upprepade tillfällen och senast under fjolåret. Motionerna har avslagits under hänvisning till att den föreslagna ordningen innebär ett avsteg från den grundläggande principen att rätt till tilläggspension skall baseras på inkomst av förvärvsarbete. Det har också framhållits att några års bortovaro från förvärvsarbete inte hindrar att en försäkrad får full tilläggspension, eftersom det för sådan pension krävs 30 pensionsgrundande år eller åtskilliga år färre än som regelmässigt motsvarar den försäkrades aktiva tid. Bortovaron behöver inte heller påverka pensionens storlek, då denna beräknas med utgångspunkt från de 15 bästa poängåren. Under de senaste åren har också erinrats om att pensionsförsäkringskommittén skall utreda frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män inom den allmänna pensioneringen och även fått till sig överlämnat motioner om en allmän egenpension. Det har ansetts att kommittén därigenom haft till uppgift att pröva frågor som uppenbarligen innefattade problem av den art som aktualiserats genom motionerna.

Pensionsförsäkringskommittén avser att avlämna sitt slutbetänkande inom kort. Även om detta inte skulle innehålla några konkreta förslag till direkta lösningar av just de problem som motionerna aktualiserar bör kommitténs ställningstagande i fråga om den framtida utformningen av familjepensioneringen bli av betydelse för berörda problem. Det bör vidare nämnas att pensionsålderskommittén under sitt arbete med prövning av frågan om en rörligare pensionsålder skall undersöka i vad mån det låter sig göra att inom ramen för nuvarande ATP-system öppna möjlighet att tjäna in pensionspoäng efter 65 års ålder. En sådan ordning skulle kunna bli lösningen för åtskilliga av de i motionerna åsyftade försäkrade.

Med hänsyn till det utredningsarbete som således pågår inom de nu nämnda kommittéerna anser utskottet att motionerna, i överensstämmelse med riksdagens ställningstaganden tidigare år, inte bör föranleda någon åtgärd.

Utskottet får därför hemställa

att motionerna 1971: 713, 1971: 718 och 1971: 727 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 mars 1971

På socialförsäkringsutskottets vägnar

ERIC CARLSSON

Närvarande: herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Lundberg (s), Jonsson i Mora (fp), Fredriksson (s), Ringaby (m), fröken Sandell (s), herrar Magnusson i Nennesholm (c), Karlsson i Ronneby (s), Mundebo (fp), fru Håvik (s), herrar Björck i Nässjö (m), Nordberg (s), fröken Pehrsson (c), herrar Hermansson i Malmberget (vpk) och Signell (s).

Reservation

av herrar *Jonsson* i Mora (fp), *Ringaby* (m), *Magnusson* i Nennesholm (c), *Mundebo* (fp), *Björck* i Nässjö (m) och fröken *Pehrsson* (c), som ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med orden »Motioner med» och slutar med orden »någon åtgärd» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Enligt utskottets mening är de hemarbetandes ställning i ATP-systemet inte tillfredsställande. Genom sina insatser i hemmet gör dessa samma nytta ur samhällets synpunkt som om de varit förvärvsarbete i konventionell mening. Framför allt gäller detta i sådana fall där de hemarbetande vårdar sina barn före inträdet i grundskolan, varigenom samhällets barnavårdsinstitutioner avlastas.

Den förra året antagna skattereformen avsåg att bl.a. främja de hemarbetandes valfrihet mellan yrkesarbete och fortsatt hemarbete. Om denna valfrihet skall få någon mening, måste samhället se till att föräldrar med små barn bereds möjlighet att få barnen omhändertagna under arbetstiden. Eftersom samhällets barntillsynsresurser är otillräckliga, torde ett mycket stort antal föräldrar nödgas att avstå från förvärvsarbete för att vårda sina barn i hemmet. Det framstår under sådana förhållanden som konsekvent att man i tilläggspensionssystemet inför möjlighet att jämställa sådan barnpassning med förvärvsarbete. Utskottet vill därför i princip ansluta sig till den tanke som tas upp i motionerna att föräldrar skall tillföras pensionsår i viss begränsad utsträckning för tillsyn av barn i hemmet. Hur en sådan ordning bör genomföras får bli föremål för närmare utredning. Vid denna bör även kunna prövas om samma system lämpligen bör införas vid vård av annan nära anhörig i hemmet.»

dels ock att utskottet bort hemställa

»A. att riksdagen i anledning av motionerna 1971: 713, 1971: 718 och 1971: 727 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om rätt för hemarbetande att i vissa fall få tillgodoräkna pensionsår inom tilläggspensioneringen; samt

B. att motionerna, i den mån de inte kan anses besvarade genom vad utskottet hemställt under A., inte föranleder någon riksdagens åtgärd.»

K1 Deckmans Tryckerier AB • Stockholm